

Tarih Okulu
Mayıs - Ağustos 2011
Sayı X, 227-231.

The History School
May-August 2011
Number X, 227-231.

Ata Yedigari Ahlât, Koordinatör: Bilal Şentürk, Ahlât Kaymakamlığı Yayınları, 98 sayfa, Ankara, 2010, 1. Baskı, ISBN 9786053636908.

Yenal ÜNAL*

Tarihin her döneminin, kendi iç dinamikleri göz önüne alındığında devletlerin hâkimiyetleri altına aldıkları milletleri yerleştirmek ve barındırmak için birçok yerleşim yerini kullandıkları görülür. Ancak bazı yerleşim alanlarının veya şehirlerin o devletlerin tarihinde daha büyük bir önemi bulunmaktadır. Türk tarihine de baktığımızda bu sembol şehirlerle karşılaşırız. Ötüken, Kaşgar, Balasagun, Semerkant, Buhara, Rey, Nişabur, Konya, Söğüt, İznik, Bursa, Afyon, Çanakkale, İstanbul ve Ankara bu şehirlerdendir.

Şu anda Doğu Anadolu bölgesinde Bitlis iline bağlı küçük bir ilçe konumunda olan Ahlât da, Türk tarihini etkileyen olaylar zinciri açısından bu sembol şehirlerdendir. Çünkü Anadolu, Bizans hâkimiyetindeyken Orta Asya ve Horasan'dan, ekonomik, sosyal ve özellikle siyasi nedenlerle göç etmek durumunda kalan Türklerin, kendilerine yeni bir vatan arayışı içindeyken Anadolu yerleşim için seçtikleri en önemli coğrafyadır. Anadolu'daki diğer bütün şehirler Ahlât'taki "*Türk Üssü*"nden hareket eden birlikler tarafından fethedilmiştir. Anadolu'daki Türk yerleşiminin dönüm noktası olan Malazgirt Zaferi'nin kazanılmasında Ahlât'taki bu "*Türk Üssü*"nün son derece önemli bir rol oynadığı inkâr edilemez bir gerçektir.

Anadolu'nun Türkler tarafından mamur hale getirilmesinde Ahlâtlı mimarların ve ustaların rol ne kadar önemli ise; Anadolu'da kurulan medreselerde, müderrislik yapan Ahlâtlı ilim adamlarının rolü de o denli önemlidir.

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Turizm Uzmanı; Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. e-mail: yenalunal@yahoo.com. Bu eseri temin etmemde eşsiz yardımlarını gördüğüm Bitlis İl Halk Kütüphanesi'nin çalışan memuru Sayın Hulusi TATAR'a saygı ve hürmetlerimi sunmak isterim.

Ahlât, Anadolu'da son bin yılda oluşturulan Türk-İslam medeniyetinin tüm unsurlarının temelini oluşturulduğu Türklerden önce bu topraklarda bulunmuş onlarca medeniyetin birikimi ile Türk milletine ait değerlerin harmanlanarak kaynaştırıldığı bir şehirdir. Ahlât'ı geçmişten günümüze taşıdığı tarihi kültürel mirasıyla tarihin yaşadığı yer olarak tanımlamak mümkündür.

Onlarca zenginliğine rağmen, tarih boyunca bölgedeki tüm güçlerin egemen olmak istediği, bu nedenle mücadelelerle ve büyük depremlerle defalarca tahribata uğrayan bu mühim şehir sahip olduğu zenginliklerle ve Selçuklu devri Türk tarihi açısından taşıdığı önem göz önüne alındığında onlarca yüksek lisans ve doktora tezine, üniversitelerde ortaçağ kürsülerinde görev yapan akademisyenlere büyük bir tarihi hazine arz etmesine rağmen; hak ettiği değeri bugüne kadar kazanamamıştır. Bu açıdan bakıldığında da Türkiye'de Selçuklu devri Türk tarihçiliği araştırmalarının Mehmet Altay Köymen ve Osman Turan'dan çok öteye gidemediği gerçeği ile karşılaşmaktayız.

Bünyesinde Urartular, Ahlatşahlar, Selçuklular, Eyyubiler ve Osmanlılar dönemine ait ve önemi maddi manada tarif edilemez, Türk-İslam medeniyetinin hemen hemen en önemli tarihi eserlerini barındıran Ahlat'la ilgili akademisyenlerin hemen hemen hiçbir çalışma yapmaması nedeniyle bu alanda oldukça büyük bir boşluğu doldurucu nitelikte ve üç farklı cilt halinde bir eser vücuda getirmek amacıyla çalışma yapan Ahlat Kaymakamlığı, İlçe Kaymakamı Sayın Bilal ŞENTÜRK'ün koordinatörlüğünde: “**Ata Yadigarı Ahlat; Ahlat:Anadolu'nun Orhun Abideleri Selçuklu Mezar Taşları; Ahlat:Kümbetler**” adlarıyla içerik ve muhteva bakımından aynı fakat farklı başlıklar altında Ahlat'ın tarihi anlam ve önemini irdeleyen, içerisine birbirinden kıymetli fotoğrafların eklendiği ve bugünün tarihçilerine görsel açıdan vazgeçilmez nitelikte bir eser kazandırmışlardır.

Selçuklu ve Ahlatşahlar tarihinin adeta şifrelerinin saklı olduğu ve bakir bir alan olarak tarihçilerin ilgi ve merakını bekleyen bu mühim şehirde bulunan özellikle Selçuklu mezar taşları ile o devrin birçok önemli tarihi kişiliğinin bulunduğu kümbetler üzerinde ısrarla durulması gereken bir konudur.

Bu nedenle üç ayrı cilt halinde hazırlanan bu eserde bu iki konu üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. **Ata Yadigarı Ahlat** isimli ve metin ağırlıklı ilk kitabın birinci bölümünde Ahlat'ın coğrafi özellikleri genel itibariyle anlatılmıştır. Eserin ikinci bölümünde Ahlât isminin anlamı ve Ahlât'ın siyasi tarihi hakkında malumat verilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve en önemli

bölümünde Ahlât'ta yer alan kümbetler, camiler, kaleler, hamamlar, zaviyeler, köprüler, mezarlıklar ve tümülüsler ayrıntılı olarak tetkik edilmiştir. Yine bu bölümde Ahlât'ta yetişen büyük ilim adamları, mutasavvıflar, sanatkârlar ve Türk-İslam büyükleri hakkında özet bilgiler verilmiştir. Eserde konularla ilintili olarak birçok fotoğraf kullanılmış ve görsel açıdan okuyucu tatmin edilmeye çalışılmıştır.

Ahlât: Kümbetler,¹ isimli toplam 76 sayfadan oluşan ciltte, ortaçağlarda oluşturulan kümbetler açısından Anadolu'daki en zengin şehir olan Ahlât'ta yer alan kümbetler tek tek müşahede edilmiştir. Çalışmada birinci bölümde olduğu gibi kümbetlere ait çok sayıda fotoğraflar ve kümbetlerin tarihçeleri birlikte verilmiştir. Fakat bu eser diğerine nazaran fotoğraf bakımından daha zengin ve daha ayrıntılıdır.

Türk kültürünün kendine has bir yansıması olan kümbetler, önemli devlet adamları için yapılan anıt-mezarlardır. Yansıttıkları mimari açıdan Türk çadırı ile mukayese edilirler. Ahlât'taki kümbetler bu açıdan bakıldığında, Orta Asya'daki kümbetlerle, Anadolu'nun çeşitli noktalarında (Sivas, Kayseri, Konya) bulunan kümbetler arasında geçiş özelliği taşımaktadır. Çoğunluğu iki kattan oluşan Ahlat kümbetlerinin alt katları mezar odası, ikinci katları ise ibadethane ve ziyaretgah görevi yapmaktadır. Anadolu'da farklı şehirlerde aynı döneme ait kümbetler olmakla beraber Ahlat kümbetleri sayı, estetik, sanatsal zenginlik ve dönemin ihtişamını yansıması bakımından ayrı bir yere sahiptir. Bu denli önemli bir tarih mirası hakkında yapılmış ilk çalışma olması bu eserin önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Ahlat:Anadolu'nun Orhun Abideleri Selçuklu Mezar Taşları,² adlı ciltte sayfa numarası verilmediği gibi, **Ata Yadigarı Ahlat** isimli ciltte Ahlat'ta yer alan mezarlıklar hakkında ayrıntılı malumat verildiği için bu bölüme metin eklenmemiş olup, eser tamamen fotoğraflardan vücuda gelmiştir.

Bilindiği üzere mezarlıklar bir yerin geçmiş nüfusu, sosyo-kültürel ve sanatsal yapısı ile kent kimliği hakkında ipucu veren yerlerdir. Ahlât'ta toplam 46 farklı mezarlık bulunmaktadır. İçerisinde kümbetler, tümülüsler, en yaygın olarak şahideli-şahidesiz, sanduka ve çatma lahit tipiyle karşımıza çıkan bu mezarlıkların birçoğu Selçuklu ve Ahlatşahlar dönemine aittir. Mezar taşları

¹ **Ahlât: Kümbetler**, 76 sayfa, Koordinatör: Bilal Şentürk, Ahlât Kaymakamlığı Yayınları, Ankara, 2010, 1. Baskı, ISBN 9786053636922.

² **Ahlat: Anadolu'nun Orhun Abideleri Selçuklu Mezar Taşları**, Koordinatör: Bilal Şentürk, Ahlât Kaymakamlığı Yayınları, Ankara, 2010, 1. Baskı, ISBN 9786053636915.

üzerinde bulunan dualar ve isimler günümüzde bu alanda araştırma yapan tarihçiler için birer nefis bilgi membeleridir. Keza Ahlât'ın ve dünyanın en büyük Türk-İslam Mezarlığı Selçuklu meydan mezarlığıdır. Tarih boyunca tahribata uğrasa da büyük ölçüde ayakta kalmış, Anadolu'nun tapu taşları bu eserler Rus işgalinde ahali tarafından düşmana korku salmak amacıyla üstlerine sarıklar geçirilmiş ve düşman tarafından asker zannedilerek top ve tüfek ateşlerine maruz kalmış olup, halen bu atış izlerini taşımaktadır.

Ahlat Kaymakamlığı'nın oluşturduğu bu eser ile Türk kültüründe oldukça önemli bir yere sahip Ahlat şehrinin tarihi ve manevi yapısı tanıtılmış ve bu alanda çok büyük bir boşluk doldurulmuştur. Bu çalışma Selçuklu devri Türk tarihçiliği ve Türk kültür tarihi alanlarında yeni çalışmalar yapacak genç tarihçilere her haliyle örnek ve nefis birer kaynaktır.

Ancak bütün tarih çalışmalarında da olduğu gibi bu üç farklı cilt halinde yayımlanan eserde de bazı eksiklikler mevcuttur. Eserde yer alan metinlerin büyük bölümü Van 100. Yıl Üniversitesi öğretim üyesi Rahmi Tekin'in eserlerinden derlenmiştir. Derleme görevini ise Muzaffer İncesu İlköğretim Müdürü Sayın Mahmut Akbaş ile Sadullah Gencer Anadolu Lisesi Müdürü Sayın Bülent Bildirici gerçekleştirmiştir. Tasarım ve dizayn Ergezen İlköğretim Okul Müdürü Sayın Mahmut Uysal, fotoğraflar ise Üzeyir Akçelik tarafından oluşturulmuştur. Çalışma Ahlât Kaymakamı Sayın Bilal Şentürk'ün koordinatörlüğünde yürütülmüştür.

Elbette ki Türk kültür tarihçiliğine ve Ahlât kültürüne çok büyük katkıları olmuş bu değerli şahsiyetlerin, bu denli bir eser vücuda getirmeleri başta Ahlât insanı olmak üzere Türk kültürüne çok büyük bir katkıdır.

Ancak hemen şunu ifade edelim ki eserde yer alan fotoğraflar çalışmaya muhteşem bir görsel zenginlik kazandırmış olmakla birlikte; metin kısmında okuyucu ve araştırmacılara doyurucu bilgi verilmemiştir. Ahlât'ta yer alan bu mühim eserlerin yeni bilgiler, yeni araştırmalarla daha ayrıntılı bir şekilde, daha akademik çalışmalara konu olması gerekmektedir.

Elbette ki bu görev de yukarıda isimleri verilen çok değerli eğitim ve kültür adamlarından daha çok sayıları hiç de azımsanamayacak sayıda olan üniversitelerdeki *Tarih, Sanat Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı, İlahiyat Fakülteleri Türk-İslam Tarihi ve Medeniyeti* kürsülerinde bulunan her kademedeki akademisyenlere düşmektedir.

Ancak bugüne kadar yukarıda en genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılan bu eserler dışında ve bazı araştırmacıların yaptığı incelemeler hariç tutulursa Ahlat

ve sahip olduğu kültürel miras üzerine “*bi-hakkın tetebbu mahsl*” bir çalışma yapılmamıŐtır ki bu da Türkiye’de akademik tarihçiliğin bugün için hiçbir surette arzulanan seviyeye gelemediği gerçeğini bir kez daha göstermektedir.